

Kémiai tárgyú folyóiratok és publikációk az MTA Könyvtárának repozitóriumában
MAGYAR KÉMIKUSOK LAPJA, LXXXII. 2017 ÁPRILIS, 113-115. [KÉZIRAT]

Holl András

Örömmel számolhatunk be arról, hogy a Magyar Kémiai Folyóirat az első számtól (1895-től) kezdve digitális formában olvasható az MTA Könyvtár és Információs Központ (KIK) repozitóriumában, a REAL-ban.

A 2016-os évi digitalizálási kampányunk programjába sikerült a Magyar Kémiai Folyóiratot beilleszteni, valamint sikerült a Magyar Kémikusok Lapjából is 16 évfolyamot digitalizálni. A költségkeret kimerülése, és a felvágható, digitalizálásra felhasználható további folyóirat-anyag hiánya ez évre sajnos, csak ennyit engedett meg. A folytatást tervezzük. Átvettük továbbá mindazokat a folyóirat-számokat, amelyek a Magyar Kémikusok egyesületének honlapján elérhetőek voltak. A KöKÉL esetében teljes számok nem álltak rendelkezésre a honlapon - az újabb számok esetében csak a borító hiányzik, a régebbieknél előfordul, hogy nem minden cikk, nem minden rovat áll rendelkezésre digitális formában. Itt érdemes lesz a teljes folyóiratot digitalizálni.

Magyar Kémiai Folyóirat	http://real-j.mtak.hu/view/journal/Magyar_K=E9miai_Foly=F3irat.html
Magyar Kémikusok Lapja	http://real-j.mtak.hu/view/journal/Magyar_K=E9mikusok_Lapja.html
Középiskolai Kémiai Lapok	http://real-j.mtak.hu/view/journal/K=F6z=E9piskolai_K=E9miai_Lapok.html

Nem csupán az MKE említett folyóiratai találhatóak meg a REAL különböző gyűjteményeiben, rengeteg további, kémiai tárgyú publikáció is a szakma és a szélesebb érdeklődő közönség rendelkezésére áll. A folyóiratok a REAL-J, a könyvek a REAL-EOD, a kurrens publikációk a REAL alapgyűjteményben találhatóak, PDF formátumban, általában szabadon olvashatóan. A régebbi publikációk a nyomtatott példányok digitalizálásával készültek, az újabbak már eleve digitális formában kerültek hozzánk. Nem a REAL az egyetlen olyan hazai digitális könyvtár, amelyben kémiai tartalmak találhatóak: az OSZK EPA, az Arcanum ADT vagy a HUNGARICANA is tartalmaz ilyeneket. Az átfedés jelentős, de általában minden szolgáltatónál szerepelnek egyedi tartalmak. A publikációk "prezentációja", kereshetősége, böngészhetősége a különböző szolgáltatóknál eltérő. Az ADT előfizetéssel érhető el, míg a többi említett szolgáltatás szabad (a REAL-ban szerepelhetnek olyan friss tartalmak, amelyek csak egy embargó időszak után lesznek szabadon olvashatóak).

Az alábbi táblázatokban a fontosabb kémiai tartalmakat soroljuk fel a REAL gyűjteményeiben:

REAL-J:

A Magyar Tudományos Akadémia Kémiai Tudományok Osztályának Közleményei	(1951-1996)	http://realj.mtak.hu/view/journal/A_Magyar_Tudom=E1nyos_Akad=E9mia_K=E9miai_Tudom=E1nyok_Oszt=E1ly=E1nak_k=F6zlem=E9nyei.html
Acta Chimica ¹	(1946-1993)	http://real-j.mtak.hu/view/journal/Acta_Chimica.html

¹ Az első években Hungarica acta chimica, 1951-től cta Chimica Academiae Scientiarum Hungaricae, majd Acta

A Magyar Tudományos Akadémia Központi Kémiai Kutató Intézetének Közleményei	(1958-1966)	http://realj.mtak.hu/view/journal/A_Magyar_Tudom=E1nyos_Akad=E9mia_K=F6zponti_K=E9miai_Kutat=F3_Int=E9zet=E9nek_K=F6zlem=E9nyei.html
Hungarian Journal of Industry and Chemistry	(2013-2015)	http://realj.mtak.hu/view/journal/Hungarian_Journal_of_Industry_and_Chemistry.html

A fenti folyóiratokon túl a REAL-J-ből elérhetőek további, a kémia alkalmazásával és határterületeivel kapcsolatos folyóiratok is, mint az Acta Alimentaria vagy az Agrokémia és talajtan.

Számos tudománytörténeti jelentőségű, ám esetenként hasznos olvasmányként is forgatható (már amennyire a digitális anyagokra alkalmazható ez a kifejezés) természettudományi dokumentumra bukkanhat az olvasó a REAL gyűjteményekben. Ilyenek a tudományos társaságok kiadványai: a Magyar Tudományos Akadémiaé, vagy például a Természettudományi Társulaté. A következő táblázat ezekből sorol néhányat.

Mathematikai és Természettudományi Közlemények	(1861-1944)	http://realj.mtak.hu/view/journal/Mathematikai_E9s_Term=E9szettudom=E1nyi_K=F6zlem=E9nyek.html
Mathematikai és Természettudományi Értesítő	(1883-1943)	http://realj.mtak.hu/view/journal/Mathematikai_E9s_Term=E9szettudom=E1nyi_C9rtes=EDt==0151.html
Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn	(1883-1932)	http://realj.mtak.hu/view/journal/Mathematische_und_Naturwissenschaftliche_Berichte_aus_Ungarn.html
Természettudományi Közöny	(1869-1944)	http://realj.mtak.hu/view/journal/Term=E9szettudom=E1nyi_K=F6zl=F6ny_2F_Term=E9szet_Vil=E1ga.html
Tudományos Gyűjtemény	(1817-1841)	http://realj.mtak.hu/view/journal/Tudom=E1nyos_Gy==0171jtem=E9ny.html
Tudománytár	(1834-1844)	http://realj.mtak.hu/view/journal/Tudom=E1nyt=E1r.html

További kémiai tárgyú tartalmakra bukkanhatunk a REAL-EOD gyűjteményben.

Értekezések a természettudományok köréből	http://realeod.mtak.hu/view/series/=C9rtekez=E9sek_a_term=E9szettudom=E1nyok_k=F6r=E9b=0151l.html
Magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyűléseinek munkálatai	http://realeod.mtak.hu/view/series/Magyar_orvosok_E9s_term=E9szetvizsg=E1l=F3k_nagygy==0171l=E9seinek_munk=E1latai.html

Hogyan találhatjuk meg a REAL gyűjteményeiben tárolt dokumentumokat? Mindegyik gyűjtemény saját keresőt biztosít, lehet keresni a teljes szövegben is. Aki az összes gyűjteményben egyszerre akar keresni, az használhatja az MTA KIK és MTA SzTAKI közös repozitóriumi keresőjét², azonban itt már csupán a bibliográfiai adatokra (pl. szerző, cím) hagyatkozhat. Végül a Google és más keresőmotorok találatai között is megjelennek a REAL dokumentumai. A REAL alapgyűjteményben, vagy a REAL-EOD-ban található könyvek, cikkek láthatósága lényegesen nagyobb a REAL-J folyóiratainál. A Magyar Kémiai Folyóirat szakcikkeit külön is elhelyezzük a REAL alapgyűjteményben – ezek jóval nagyobb láthatóságot élveznek. A REAL-J viszont nem sokkal többet biztosít jelenleg annál, mintha egy elektronikus könyvespolc lenne – akinek szüksége van egy adott folyóirat egy kötetére, az PDF formában letöltheti azt. A Magyar Kémikusok Lapja esetében az olvasó használhatja a Tömpe Péter által készített repertóriumot³, és ha azonosította a kötetet, azt letöltheti a REAL-J-ből. Nem kell azonban beérjük ennyivel. Jelentősen javíthat a REAL-J folyóiratok láthatóságán az, ha a folyóiratszámok tartalomjegyzékeit feltöltjük a tartalmi kivonat mezőbe. Ez további munkát igényel, de elkezdtük a kísérleteket. Az eddigi tapasztalatok szerint ha a tartalomjegyzékek feltöltésre kerülnek, a Google megtalálja szerzőre vagy címre keresve az évfolyamot. Az MKE folyóiratok láthatóságán javíthatna az is, ha a folyóiratok honlapjára belinkelhetnénk a REAL-J-ben megtalálható archív anyagokat. Van tehát még teendő – az MTA KIK kész az Egyesülettel való együttműködésre a további fejlesztések érdekében.

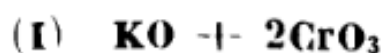
Kedvcsinálóként bemutatunk néhány cikket. Az 1834-től 1844-ig megjelent Tudománytár Értekezések sorozatának utolsó, 16. kötetében közölte Sztojanovics Lázár egy linzi professzor, Petrina Ferenc (eredetileg *František Adam Petřina*) írásának fordítását: „Némely tünemények a Grove szerinti elemeknél”.

http://real-j.mtak.hu/1985/1/TudomanyTar_1844_Ertekezesek_16.pdf#page=61

² <http://oakereso.sztaki.hu/>

³ A repertórium is megtalálható a REAL-ban: <http://real.mtak.hu/30207/>

1) Nem egészen felesleges talán megemlíteni itt, hogy, különösen a' *Bunsen szerinti (horganyszén) elemeknél* a' leg-sav helyett, melly a' belőle kifejlő legessav-gőzök miatt nagy alkalmatlanságokat szokott okozni, jó sikerrel használtatik, szinte Warington ajánlata szerint, a' kettedfestsavas haméleg' tömény oldatának angol kén-savval elegye, olly arányban: hogy a' kettedfestsavas hamélegnek, melly só közönséges hévmérsékű víznek tízszeres súlymennyiségében oldatik, 3. súlyrészére a' tömény kén-savból 4. súlyrész vétetik. A' szabatos arány ugyan, miként azt a' vegyarányszámolat mutatja, 151: 196; a' kettessavas haméleg' vegyarányirata t. 1.

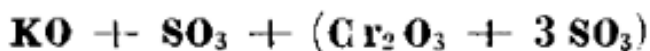

mellyhez mondott képen jó

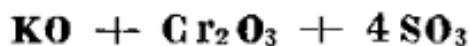

a' *Bunsen szerinti elemnél*, úgy mint a' *Grove szerinti* is, a' horgany higasztott kén-savba tetetvén, a'

kifejledező kőnony a' festsav' egyik vegysúlyának éle-nyét vonja el, miáltal az imént jegyzettek' elegyéből festenyűmsó képeztetik; ennek számírata pedig, ha viz-foglalatát nem vesszük tekintetbe:

vagy is

mi kitünőleg az (I) és (II) alatti elegymennyiségek' szabatos megtartásából, a' mondott körülmények között, keletkezik. Ha pedig ugyan amaz (I) és (II) alatti vegy-arányíratokat határozott számnagyságokban fejezzük ki, úgy $\text{H}_2 = 1$ téve, ennek, mint tudva, megfelel $\text{K} = 39$, $\text{Cr} = 28$, $\text{S} = 16$, $\text{O} = 8$; innen tehát

$$(I) \text{KO} + 2\text{CrO}_3 = 47 + 56 + 48 = 151.$$

és

$$(II) 4(\text{SO}_3 + \text{H}_2\text{O}) = 4 \cdot (16 + 24) + 4 \cdot (1 + 8) = 196.$$

következőleg

$$(I) : (II) = 151 : 196.$$

mi azonban közel $= 150 : 200 = 3 : 4$.

És így a' kettősfestsavas haméleg' és kénsav' fenn kimondott elegyaránya igazolva van.

1. ábra: jegyzet Petřina cikkéből

Bugát Pál, Flór Ferencz, eds. (1842) Magyar orvosok és természetvizsgálók Pesten tartott második nagy gyűlésének munkálatai (1842). Magyar orvosok és természetvizsgálók nagy-gyűléseinek munkálatai. Trattner - Károlyi, Pesten.

Jurenák József: Szalamiasó készítéséről Magyarországon.

74. o. http://real-eod.mtak.hu/1319/1/Magyar_orvosok_1842_tartalommal.pdf#page=41

Rózsay József, Szabó József, eds. (1865) Magyar orvosok és természetvizsgálók 1864 Augusztus 24-től-Szeptember 2-ig Maros-Vásárhelytt tartott X. nagygyűlésének történeti vázlatja és munkálatai. Magyar orvosok és természetvizsgálók nagy-gyűléseinek munkálatai. Emich Gusztáv, Pest. 258. o. Nendtvich Károly: Az éleny (Oxygen) allotropiai állapotairól.

http://real-eod.mtak.hu/1335/1/Magyar_orvosok_1865_tartalommal.pdf#page=151

Nendtvich Károly "A stubnai hévvizek vegyelemzése" c. közölt cikket a Matematikai és Természettudományi Közlemények, 15. kötetében. (Az 1800-as évek elejéről-közepéről származó közlemények közül sok foglalkozik ásványvizek vegyelemzésével.)

Mathematikai és Természettudományi Közlemények, 15. kötet, 1877-1878.

NENDTVICH KÁROLY: A stubnai hévvizek vegyelemzése

http://real-j.mtak.hu/4492/1/MatematikaiTermTudKozlemenyek_15.pdf#page=435

Ugyanebben a folyóiratban a XX. sz. elejéről Ruzitska Béla cikkét olvashatjuk "A szénvegyületek égési hőjének caloriméteres meghatározása és azok egyidejű mennyileges elemzése"-ről.

Mathematikai és Természettudományi Közlemények, 28. kötet, 1902-1906.

RUZITSKA BÉLA: A szénvegyületek égési hőjének caloriméteres meghatározása és azok egyidejű mennyileges elemzése

http://real-j.mtak.hu/4506/1/MatematikaiTermTudKozlemenyek_28.pdf#page=195

A Matematikai és Természettudományi Értesítő cikkei közül megemlíthetjük Balló Mátyás és Konek Frigyes közleményeit "A szénsavhidrátról" és a "Kéntartalmú alkaloidok synthesiséről". A folyóirat további szerzői között található Hankó Vilmost, Than Károlyt, Lengyel Bélát, Winkler Lajost és Mauthner Nándort is.

Mathematikai és Természettudományi Értesítő, 1. kötet, 1882-1883. Balló Mátyás: A

szénsavhidrátról http://real-j.mtak.hu/4423/1/MatematikaiTermTudErtesito_01.pdf#page=76

Konek Frigyes: Kéntartalmú alkaloidok synthesiséről. In: Matematikai és Természettudományi

Értesítő XXV. 1907. 5. sz. 363–395. o. [http://real-](http://real-j.mtak.hu/4440/1/MatematikaiTermTudErtesito_25.pdf#page=371)

[j.mtak.hu/4440/1/MatematikaiTermTudErtesito_25.pdf#page=371](http://real-j.mtak.hu/4440/1/MatematikaiTermTudErtesito_25.pdf#page=371)

A Természettudományi Közlöny újraközli Kossuth Lajos Helfy Ignáchoz írott levelét a tudományos nevezéktanról. „... a Chlór (mely a görögben nem a halottból származtatott halaványt, hanem amolyan sárgás-zöld színt jelent, aminő a fiatal füé), meg a Jód, Bróm, Phosphor, Baryum szók – et hoc genus omne – minden művelt nyelvben el vannak fogadva; nálunk is használtattak az életben; mit nyerünk vele, hogy halvány, iblany, büzeny, vilany, sulyany szókkal váltattak fel?”

Kossuth Lajos: A természettudományi nem- és fajnevek magyarosításának kérdéseiről.

Természettudományi Közlöny, 1894, 207. o.

http://real-j.mtak.hu/6589/1/TermtudKozl_1894.pdf#page=223

Tudománytár – az 1840-es évfolyamban Irinyi János: „A vegyaránytan” és „A vegyrendszeréről” írott értekezései.

Irinyi János: A' vegyaránytan. Tudománytár, 1840. 7. 71.o.

http://real-j.mtak.hu/1971/1/TudomanyTar_1840_Ertekezesek_07.pdf#page=71

Irinyi János: A' vegyrendszerről. Tudománytár, 1840. 8. 323. o.

http://real-j.mtak.hu/1972/1/TudomanyTar_1840_Ertekezesek_08.pdf#page=345

Móra László, Próder István és Gazda István könyve, "A magyar kémia és vegyipar kronológiája 1800–1950" szintén megtalálható a REAL-ban⁴. Érdeemes lenne egy újabb, digitális kiadást készíteni, melyben a kémiatörténeti jelentőségű művek REAL-beli elérhetősége is szerepel. Ha egy ilyen, hiperhivatkozásokkal gazdagított kiadást elkészítenénk, ma még azt tapasztalnánk, hogy sajnos, bőven akad még olyan publikáció, elsősorban könyv, ami a REAL gyűjteményeiben még nem elérhető. Maradtak feladataink az elkövetkező évekre.

4 <http://real.mtak.hu/20628/>